

Széman Emese Rózsa

Jövőt építeni hagyományból – Szederinda citerazenekar, Szilágysomlyó

1. A jó gyakorlat kiválasztási szempontjai

A Szederinda citeracsoport, majd citerazenekar fejlődésének útja egyértelmű igazolása annak, hogy egy használható, vagy mondhatni, szinte bizarrnak tűnő ötletből megfelelő akarat, hozzáállás, emberanyag és határozott cél megfogalmazása által hogyan lehet térségmeghatározó eredményt elérni. Amikor a Szilágyság, de különösen Szilágysomlyó jó gyakorlatairól kezdünk gondolkodni, akkor a Báthori Alapítvány és az ennek keretei között létrejött és működő Szederinda citerazenekar mindenképp az elsők között említendő, hiszen fennállásának 12 éve alatt Brassótól Bécsig vitte a hírét a Szilágyságnak, a szilágysági tájak legrégebb időktől igazolható és legáltalánosabban használt hagyományos hangszerének és szép népdalainak. A jó gyakorlatnak minősülő tevékenység illetve csoport kiválasztásakor több szempontot is figyelembe vettünk:

- mennyire volt hiánypótló a tevékenység
- mennyire volt kivitelezhető az ötlet
- milyen korcsoportokat szólított meg
- mennyire volt előremutató a tevékenysége
- mekkora körben terjeszthető
- milyen eredményeket értünk el
- milyen eredmények várhatóak a jövőben akár helyi, akár területi szinten.

A következőkben ezen szempontok mentén haladva fejtem ki a csoport megalakulásának és működésének az útját.

2. A szervezet(ek) / személy(ek), amely(ek)hez / aki(k)hez köthető a jó gyakorlat

Szilágyssomlyón 1992-ben került bejegyzésre a Báthori István Alapítvány, amely Erdély fejedelmének, Lengyelország későbbi és egyik legnagyobb királyának, Báthory Istvánnak szellemi és tárgyi örökségét volt hivatott ápolni és továbbörökíteni. Tárgyi vonatkozásban a Báthory-vár további feltárásáért, fennmaradt romjainak védelméért és értékének megfelelő szintre való emeléséért vívhatott – habár lassan haladó, de nem sikertelen – harcot az alapítvány, hiszen tulajdonjogilag a vár nem az alapítványé, hanem az önkormányzathoz tartozik.

3. A jó gyakorlat érdekeltjei

Szellemi vonatkozásban viszont sokkal szélesebb körű lehetőségek álltak előttünk. Így alakítottuk meg a városban egyedülként működő magyar nyelvű könyvtárat ifjúsági és felnőtt részleggel, tartottunk és tartunk rendszeresen tudományos, történelmi és egyéb kulturális jellegű rendezvényeket és így alakult meg 12 évvel ezelőtt az alapítvány ifjúsági csoportja keretében a Szederinda. A kezdeti 10-12 fős csapat mára többszázra duzzadt, de természetesen nemcsak ők, az elsődleges érdekeltek élvezik a citerazenekar működésének gyümölcsét, hanem mindaz a helybéli és távolabbi közönség, akik egy-egy fellépésen, rendezvényen a Szederinda citeramuzsikáját meghallgatják.

4. A jó gyakorlat célja, tevékenységei

Azt a kultúrát, amit elődeink ránk hagytak, legyen az népi vagy éppen főúri hagyaték, meg kell ismernünk, meg kell értenünk, meg kell őriznünk és tovább kell éltetnünk több kevesebb változtatással, alakítással akár, de folyamatosságot képezve mindig múlt és jövő között. Így tekinthetjük a Báthoryak korának örökségeként a citerajátékot is, amit a kommunizmus utolsó éveit szinte teljesen kitöröltek a népi gyakorlatból. Kedves és hasznos kötelességnek tartottuk hát ennek felélesztését, a gyerekekkel való megismertetését, megszerettetését. Óriási hézagot, hiányt pótolunk ezzel, hiszen az említett évtizedek még az emléket is igyekeztek eltörölni a valódi népi kultúrának, a viseletnek, népdaloknak, kézművességnek, a hangszeres népzenenek, kínálva és erőltetve helyette egy általános, jellegtelen és értéktelen egyveleget. Célunk tehát egyértelmű volt: minél szélesebb körben felhívni a figyelmet a valódi értékekre és segíteni gyermekeket,

felnőttet abban, hogy megismerhessék ezeket az értékeket, felismerjék és megkülönböztessék a valódit a hamistól. Nem kis munka volt, mert generációk nőttek már fel abban a korban, amikor teljesen figyelmen kívül hagyták és lenézték az örökölt értékeket, tehát nagyszülők, szülők ellenállását kellett megtörnünk úgymond és velük értetnünk meg első sorban, hogy az évszázadokon át örökített és csiszolt hagyomány hordozza azt az igazi értéket, amelyre lehet építeni, amelyet meg lehet újítani is, de amely egyedül nyújthat biztos talajt önazonosságunk megőrzése és jövőnk építése számára. Citerákat készítettünk pályázatból népi citerakészítővel, Szénási Endre nyugalmazott tanítóval, hiszen akkoriban még a Partiumban, de Közép-Erdélyben sem foglalkozott senki citerakészítéssel. Egy leendő citerás tanuló is inaskodott a citerák készítésénél, tehát szerzett bizonyos gyakorlatot hangszerkészítésben. Egyszerű, monochord hasábciterák voltak ezek, nagyok, nehezek, de szóltak, zenélni lehetett rajtuk és lelkük volt, hangulatot teremtettek maguk körül, visszavarázolták azt a légment, amelyben a legszebb népdalok megszólalhattak. Citerán játszó, a citerazenét igen kedvelő zenetanárt sikerült megnyernünk a célnak, aki Zilahon élt ugyan, de vállalta, hogy hetente lejön Szilágysomlyóra oktatni a tizenkét gyerekből verbuválódott első citerás csoportot. Az oktató díjazásához kis mértékben a szülők is hozzájárultak, alapvetően azonban azt is pályázatból oldottuk meg. Megerősítve a fentebb írottakat, a citeracsoport megalakításakor tehát az elsődleges cél a szilágysági zenei hagyományainak, a már-már feledésbe merülő citerajátéknak és a szebbnél-szebb népdaloknak az újbóli felélesztése, megismertetése, értékük helyreállítása volt. Ezzel párhuzamosan azonban a szilágysági viselet „becsületének”, értékének a helyreállításában is részt vállalt a Szederinda. Ugyancsak pályázati pénzből készítettük el az első viseleti darabokat régi szilágysomlyói képeslapokról másolt minták szerint, mert a korai polgárosodás miatt a városban nem lertünk már nyomára a valamikori viseletnek, amelyet viszont a citerázás megkívánt. A megalakulást követően elég hamar sor került az első fellépésekre is. Legelőbb egy betlehemes játékot elevenítettünk fel, citerakisérettel. Maga a betlehemes is feledésbe merülő, lenézettnek tekintett hagyomány volt, amellyel különös színt, hangulatot vittünk a karácsonyi, templomi műsorba. Hamarosan híre ment a környéken is a csoport megalakulásának, kezdtek felfigyelni a működésére és különböző rendezvényekre – falunapi, kulturális és egyházi rendezvényekre egyaránt érkeztek a meghívások, amelyeknek természetesen eleget tett a csoport. Az eseménynek megfelelően többnyire

viseletben jelentek meg a gyerekek, mely által másokat is bátorítottunk saját viseletük felkutatására, szégyenkezés nélküli viselésére az arra megfelelő alkalom adtán. Az idők során a hangszerek is megújultak, vásároltunk még citerákat pályázat segítségével magyarországi hangszerkészítőtől, bővítettük a hangszerállományt egy bőgőciterával és köcsögdudával is, zenekarrá alakulva immár ezáltal, de már sokan saját citerát is rendeltek. A népdalok mellett természetesen más, a citerához köthető dallamok játszását is tanulta, gyakorolta a csoport. Zsoltárokat, egyházi énekek kíséretét, köszöntőket, katonadalokat, himnuszokat, Kodály népdalfeldolgozásokat egyaránt játszottak, így igen széleskörű volt azon rendezvények skálája, amelyeken felléphettek. Éveken keresztül vett részt a Szederinda a Romániai Magyar Dalosszövetség által szervezett Éneklő Ifjúság Kodály Zoltán szellemében elnevezésű gyermekkari találkozón, melyeket minden évben Erdély más más városában tartanak. Voltak tanulmányutakon is a Szélelyföldön, Szatmár vidékén, de több alkalommal vettek részt a Vendégségben Magyarországon – Külhoni Magyar Fialatok Találkozója című rendezvényen, Gödöllőn, a Kecskeméten rendezett népzenei találkozón és eljutottak Bécsbe is, az ottani magyar közösségnek mutatva be szilágysági dallamokat és hagyományokat. Tavaly ősszel a csoport Kiváló minősítést ért el a Dévaványán rendezett 19. Arany páva népzenei minősítőn és Arany fokozatot a VII. Kádár Ferenc népzenei és néptáncvetélkedőn. A kiváló eredmények elérésében fontos szerepet játszottak a citeratáborok is, amelyeket a megalakulás óta szervezünk, többnyire Szilágysomlyón, de volt már táborunk Tiszaföldváron, Szentesen és a Maros megyei Somosdon is. Az évek során természetesen változtak a generációk a Szederinda életében is, hiszen sokan már diplomásan dolgozó emberekké váltak, mások most töltik egyetemi diák éveiket, de mindannyian használják, hasznosítják szerzett tudásukat úgy a zene, mint a hagyományápolás terén. Nagy öröm, hogy citerásaink közül hárman zeneiskolában folytatták már középiskolai tanulmányaikat Kolozsváron, egyikük pedig ugyancsak Kolozsváron, a Zeneakadémián tanul tovább. Jelenleg három csoportban zajlik a citera oktatása: kezdők, akik előkészítő vagy elsős gyerekek; középhaladók, akik már jártasabbak a citera használatában és zeneileg is képzetebbek; valamint a nagyok, a haladók, a 13-14 éves korosztály, akiknek valóban játék már a citerázás, akik a művészetét gyakorolják, színezik már a citerajátéknak. Az évek az oktatók változását is hozták. Első oktatónk egészségi problémái miatt tíz év után új tanárt kellett keresni, így másfél évig anyaországi oktató gyakorolt a

gyerekekkel, ismertetett meg új technikát, játékmódot velük és ért el kitűnő eredményeket. Örömeinkre most helybéli zenetanár vette át az oktatást, így visszakerül a citerázás már nemcsak a játék, de annak tanítása szintjén is Szilágysomlyóra, biztosított tehát a fenntarthatósága, hatásait pedig a fent elmondottakból lehet érzékelni.

Azt, hogy mennyire jó gyakorlat a Szederinda éltetése és működtetése, példázza a környéken sorra alakult és alakuló gyermek citera- és népzenei csoport, de a számos néptáncscsoport megalakulása is kötődik valamilyen formában a Szederindához, mint működő, eredményeket elérő és a hagyományt nemcsak éltető, de a nagyvilággal is megismertető tevékenységhez.

5. A jó gyakorlat által érintett terület(ek)

A Szederinda elsődlegesen oktatási-nevelési és hagyományőrző területen fejti ki tevékenységét.

6. A jó gyakorlat területi hatóköre

A Szederinda a szilágysomlyói és környékbeli iskolás fiatalokat célozza meg, így nem csupán helyi hatókörű.

7. A jó gyakorlathoz szükséges feltételek (humán, pénzügyi, technikai)

A legnagyobb gondot a zenetanár okozta és okozza, hiszen Szilágysomlyón nincsen szakmailag megfelelő zeneoktatás. Ezt hol a környékről, hol Magyarországról hívott tanárokkal oldják meg; szerencsés eset az, amikor helyben akad érdeklődő, hozzáértő tanár.

Pénzügyileg az együttes pályázatokból és adományokból él, ebből tesz szert felszerelésre (citerák, húrok, hangolókulcs és elektronikus hangoló, népviselet stb.)

8. A jó gyakorlat eredményei, rövid, közép és hosszú távú hatása

Azt, hogy mennyire jó gyakorlat a Szederinda éltetése és működtetése, példázza a környéken sorra alakult és alakuló gyermek citera- és népzenei csoport, de a számos néptáncscsoport megalakulása is kötődik valamilyen formában a Szederindához, mint működő, eredményeket elérő és a hagyományt nemcsak éltető, de a nagyvilággal is megismertető tevékenységhez.

9. A jó gyakorlat fenntarthatósága

A fenntarthatóság két lábon áll: részint az érdeklődés, részint a forrásteremtés befolyásolhatja. Jelenleg szerencsére mindkettő jól működik, a kezdeti nehézségek ellenére vannak érdeklődők, egyre többen. Az anyagi fenntarthatóság pedig a menedzser személyén és odaadásán múlik.

10. A jó gyakorlat adaptálhatósága

Tettre kész menedzser, lelkes jelentkezőkkel és szakmailag felkészült zenetanárral gyakorlatilag bárhol adaptálható jó gyakorlat. Szilágysomlyón, a Szederinda indulásakor azt állították, hogy soha még csak nem is láttak azon a tájon citerát. Néhány év elteltével előkerültek a padlásról, ládákban a régi hangszerek. Természetesen, ehhez az kell, hogy olyan hangszert válasszon ki-ki, amely az adott tájegységen hagyományos, vagy használatos volt; még ha már a ki is kopott a köztudatból és használatból, újra fel lehet éleszteni.